

Подход към изготвяне на клавирно извлечение на оркестрови, камерни и ораториални творби

Светлин Христов

Изготвянето на клавирно извлечение преминава през няколко фази. При „разглобяване“ на фактурата трябва да се обособят отделните ѝ **планове**. Ритъмът е главният елемент, който обединява и разграничава гласовете в един и/или повече планове. Гласове, движещи се в един и същи ритъм се обособяват като отделен план. Обикновено те са поверени на инструменти с еднакъв или сходен тембър (чист или смесен), с еднаква плътност и напрежение на тона, тъй като в тези случаи е търсена възможно най-добра хомогенност на звука. Обратно – гласове, движещи се в различен ритъм, се обособяват в отделни планове. Обикновено (макар и не винаги) те са поверени на инструменти с различен тембър, тъй като разликата в тембъра дава възможност – освен ритъма – за по-ясно разграничаване на плановете.

Преди пристъпване към изготвяне на клавирното извлечение, следва да бъдат спазвани някои основни принципи.

Какво не би следвало да се променя с оглед на свиренето на пиано и какво би могло да се променя?

Не може да се променя:

- баса и хармоничната схема (състав на акордите);
- мелодичната линия (мелодичните линии);
- ритмиката на отделните планове и цялата ритмика в съвкупност като комплементарен ритъм.

Какво може да се променя:

- Могат да бъдат спестени някои удвоявания на гласове в октава с оглед по-удобното им изсвирване на пиано.
- Разположението на гласовете и прегрупирването им с оглед обхващането им с двете ръце на пианото. Тук умението за свирене на генералбас има съществено значение и помага за прегрупирването на гласовете от широко разположение в тясно. Никак не е за подценяване познаването на известно количество клавирна литература от различни автори и епохи. Това дава възможност да се съпоставя клавирната фактура с оркестровото писмо със съответните прилики и най-вече – разлики.

Клавирната фактура не би могла да има идеалното гласоводене на оркестровото писмо поради ограничените възможности на ръцете. В клавирната фактура се среща често не най-доброто разположение на гласовете от акустична гледна точка: тясно разположение в нисък регистър, големи интервали в среден регистър между гласовете в двете ръце, честа промяна на броя на гласовете в рамките на едни и същи построения поради невъзможност да се следва идеалното им движение; два гласа, влизащи в унисон не се изписват като отделни гласове, за да не се утежнява излишно клавирната фактура. Всички тези „недостатъци“ безусловно влизат и в клавирните извлечения на оркестрови и камерни творби.

В следващите откъси от оркестрови партитури са обхванати различни видове фактура и тяхното преосмисляне и изражение като клавирно извлечение.

2.4. Като за начало при изготвянето на клавирно извлечение може да се започне с пример, където е възможно дословно изсвирване на пиано на оркестровите партии при хомофонна фактура в един план:

П. И. Чайковски – Увертюра – фантазия Ромео и Жулиета – началото,
партитура

Andante non tanto quasi Moderato

Музикална партитура за началото на Увертюра – фантазия Ромео и Жулиета от П. И. Чайковски. Изображението показва първите тактове за дърводелците: Пичоло, 2 Флаути, 2 Обои, Корно инглеся, 2 Кларинети (А) и 2 Фаготи. Темпото е "Andante non tanto quasi Moderato". Видими са динамичните отбелязки *p* и *poco più f*.

Музикална партитура за началото на Увертюра – фантазия Ромео и Жулиета от П. И. Чайковски. Изображението показва първите тактове за Кларинет (Cl.) и Фагот (Fag.).

П. И. Чайковски – Увертюра – фантазия Ромео и Жулиета – началото,
клавирно извлечение

П. И. Чайковски - Увертюра - фантазия "Ромео и Жулиета"

Andante non tanto quasi Moderato

Клавирно извлечение на началото на Увертюра – фантазия Ромео и Жулиета от П. И. Чайковски. Изображението показва първите тактове за клавир. Темпото е "Andante non tanto quasi Moderato".

При следващите два примера, също с хомофонна фактура в един план, не е невъзможно дословно изсвирване на пиано на оркестровите партии. В такива случаи обикновено се изсвирват крайните гласове, а вътрешните са попълват по логиката на гласоводенето. При първия пример има възможност за удвояване на баса в октава така, както е в самата партитура:

- Й. Брамс – Симфония № 4, IV част – партитура

Allegro energico e passionato

The image shows a page of a musical score for the first movement of Johannes Brahms' Symphony No. 4. The tempo is marked "Allegro energico e passionato". The score includes parts for 2 Flöten, 2 Oboen, 2 Klarinetten in A, 2 Fagotte, Kontrafagott, 4 Hörner (2 in E, 2 in C), 2 Trompeten in E, 3 Posaunen (1. in E, 2. in E, 3. in C), and Pauken in G.H.E. The music is written in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). The woodwinds and brass parts are playing a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, while the percussion part features a steady drum pattern.

Й. Брамс – Симфония № 4, IV част –клавирно извлечение

Й. Брамс - Симфония № 4, IV част

Allegro energico e passionato

- Паул Хиндемит – Симфония „Матис художникът“ – трета част
„Изкушението на Свети Антоний“.

„Alleluia“
Breite Halbe

За да се обхванат всички гласове в пианото, следва някои да бъдат прегрупирани в тясно разположение.

Паул Хиндемит - Симфония "Матис художникът",
III част "Изкушението на Свети Антоний"

Пример за партитура в два плана, възможна за дословно изсвирване на пиано без промени:

- Артур Онегер – Симфония № 4, III част – партитура

82

III

Allegro ♩ = 126

A musical score for orchestra, showing parts for 2 Clarinetti, Fagotto, Piano, Violoncelli, and Contrabassi. The score is in 3/4 time and marked 'Allegro' with a tempo of 126. The piano part is written in two staves, with a dynamic marking of 'p' (piano) and a 's' (sforzando) marking. The string parts (Violoncelli and Contrabassi) are also marked 'pizz.' (pizzicato) and 'p'. The woodwind parts (2 Clarinetti and Fagotto) are mostly silent in this section.

Cl.

Fag.

P-no

V.c.

C-b.

arco

© 998 К

Detailed description: This is a page of a musical score for a symphony. It features five staves: Clarinet (Cl.), Bassoon (Fag.), Piano (P-no), Violoncello (V.c.), and Contrabass (C-b.). The piano part is divided into two systems by a dotted line, with a measure number '8' at the beginning of the first system. The V.c. part includes the instruction 'arco'. The score is in a key with one flat and a 3/4 time signature. The copyright notice at the bottom reads '© 998 К'.

- Артур Онегер – Симфония № 4, III част - клавир (при Онегер
транспониращите инструменти са изписани в реална звучност in “C”)

Артур Онегер - Симфония № 4, III част - клавир

7

Detailed description: This is a page of a musical score for piano (P-no). It features two systems of staves. The first system has a treble and bass clef, with a measure number '7' at the beginning. The second system has a bass clef. The score is in a key with one flat and a 3/4 time signature. The piano part is divided into two systems by a dotted line, with a measure number '7' at the beginning of the first system.

2.5. Поетапност при изработване на клавирно извлечение в няколко плана:

- Хайдн – Симфония № 45 – партитура

1

Symphony No. 45 (Farewell Symphony)

Joseph Haydn
Composed 1772

Allegro assai.

Oboi.

Corno I in A.*

Corno II in E.*

Violino I.

Violino II.

Viola.

Violoncello e Basso.

Allegro assai.

5

The image displays the first system of a musical score for Joseph Haydn's Symphony No. 45, 'Farewell Symphony'. The score is written for a full orchestra and includes parts for Oboe, Horns (I and II), Violins (I and II), Viola, and Cello/Bass. The tempo is marked 'Allegro assai.' and the key signature is three sharps (F#, C#, G#). The time signature is 3/4. The score shows the first five measures of the piece, with a measure rest in measures 6, 7, and 8. The Oboe part has a melodic line with slurs and accents. The Horns play sustained chords. The Violins play a rhythmic pattern of eighth notes. The Viola and Cello/Bass parts provide a steady accompaniment of eighth notes.

Тук фактурата се състои от три плана:

- мелодическа линия
- съпровод: бас и хармонични гласове, които са в синкопиран ритъм
- лежаща хармония (педал) в обои и валдхорни

Етапи на изготвянето на клавирното извлечение:

- изваждане на съпровода като хармонична схема с генерал бас. Това дава възможност гласовете да се прегрупират в тясно разположение и да могат да се изпълнят само с лявата ръка
- мелодическата линия се поставя в дясната ръка и затова съпровождащите гласове трябва да се преместят октава по-ниско, за да не пречат на мелодическата линия, която слиза до същата теситура - в малка октава
- лежащата хармония няма да се отрази в клавирното извлечение, тъй като тя се съдържа в съпровода в лявата ръка, а и защото няма как да се включи в клавирната фактура

Със следващия пример е показан поэтапен подход при изготвяне на клавирно извлечение при произведения с по-сложна фактура:

Й. Хайдн – Симфония № 45 –генералбас и клавирно извлечение

Генералбасът е свързан предимно с епохата на Барока, но в много издания има отбелязан генералбас, в това число и в творби от Бетовен. Познаването на техниката на генералбаса е ключов момент в четенето и свиренето на партитури, най-малко до края на романтичната епоха.

„Генералбасът е най-съвършеният фундамент на музиката, който се свири с две ръце, така че лявата ръка свири написаните ноти, а дясната улавя консонансите и дисонансите към тях, за да се получи благозвучна

хармония за възхвала на Бога и допустима душевна наслада. Както краят на всяка музика, така и завършекът на генералбаса не бива да бъде нищо друго освен възхвала на Бога и успокоение на душата. Където това не е взето под внимание, там няма истинска музика, а дяволски брътвежи и хленч.“ (Йохан Себастиан Бах, 1738)¹

Използване на принципите на генералбаса:

Поставяне на генералбасова цифровка. Прегрупиране на акордите в тясно разположение, за да могат да се изсвирят само лявата ръка, а дясната да може да свири мелодичната линия в първи шгълки.

Йозеф Хайдн - Симфония № 45

The image shows the first few measures of the bass line for the beginning of Haydn's Symphony No. 45. The bass line is written in a grand staff with figured bass notation. The figures are 5, 2, 6, 5, 6, 6, 5. The treble line contains chords that correspond to these figures.

13 Поставяне на комплементарния ритъм в хармоничния фон.

The image shows measures 13-17 of the bass line. The bass line features a rhythmic pattern of eighth notes and quarter notes that complements the harmonic background.

18

The image shows measures 18-23 of the bass line. The rhythmic pattern continues, maintaining the complementary relationship with the harmonic background.

Клавирна фактура, съответстваща на бързо повторение на малки нотни стойности в струнните инструменти.

24

The image shows measures 24-25 of the bass line. The texture is characterized by rapid repetition of small note values, which corresponds to the keyboard texture mentioned in the text.

26

The image shows measures 26-30 of the bass line. The texture continues with rapid repetition of small note values.

¹ Михелс, Улрих. Атлас Музика. (под редакцията на Ю. Куюмджиев и Н. Япова) Летера, Пловдив - 2000

Следващият пример е със значително по-сложна фактура. Изготвянето на клавирното извлечение преминава през няколко етапа, които са показани:

Й. Брамс – Симфония, № 4, IV част – партитура

Sinfonie Nr. 4 e-Moll

Johannes Brahms, op. 98

Allegro non troppo

2 Flöten
2 Oboen
2 Klarinetten in A
2 Fagotte
4 Hörner
2 Trompeten in E
Pauken in E u. H

1. Violine
2. Violine
Bratsche
Violoncello
Kontrabaß

Allegro non troppo

7

Fl.
Klar. (A)
Fag.
Hr. 3 (C) 4

1. Viol.
2. Viol.
Br.
Vcl.
K.-B.

Тук фактурата е в четири плана:

- бас
- движение по акордовите тонове (фигурации)
- два тона от хармонията на синкопираните времена, разположение в три октавови групи в дървени инструменти
- мелодическа линия

За по-голяма яснота, изготвянето на клавирното извлечение е показано как минава през два етапа:

Първи етап: дирекцион² – изписване на оркестровите гласове на две, три или четири петолиния за по-добра нагледност

Втори етап: изписване на самото клавирно извлечение въз основа на дирекциона със съответните промени:

- премахване на удвояването в октава в мелодичната линия в първи и втори цигулки
- улесняване на осминовото движение по акордовите тонове чрез редуциране на един от двата гласа във виолите във вторите половини на тактовете и промени в разположението за удобство при свиренето на пиано
- басът не е изписан в половини ноти, но се предполага, че се задържа в педала на пианото
- разположение на двата хармонични гласа във флейти, кларинети и фаготи се поставя под мелодичната линия с премахване на удвояването в октави

² Четриков, Светослав - съставител. Музикално терминологичен речник, Издателство „Музика“, София - 1979

Й. Брамс - Симфония № 4, IV част
дирекцион

The first system of the conductor's edition for the fourth movement of Brahms' Symphony No. 4. It consists of three staves: a vocal line (soprano) and two piano staves (treble and bass clef). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is common time (C). The vocal line features a melodic line with some rests. The piano accompaniment includes a rhythmic pattern in the bass line and chordal textures in the right hand.

The second system of the conductor's edition, starting at measure 5. It continues the vocal and piano parts from the first system. The piano accompaniment shows a consistent rhythmic pattern in the bass line and chordal textures in the right hand.

Й. Брамс - Симфония № 4, IV част
клавирно извлечение

The first system of the piano arrangement for the fourth movement of Brahms' Symphony No. 4. It consists of two staves: a vocal line (soprano) and a piano staff (treble and bass clef). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is common time (C). The piano accompaniment features a rhythmic pattern in the bass line and chordal textures in the right hand.

The second system of the piano arrangement, starting at measure 13. It continues the vocal and piano parts from the first system. The piano accompaniment shows a consistent rhythmic pattern in the bass line and chordal textures in the right hand.

При следващият пример, който поставя проблеми, различни от предходния, отново е показано поэтапното изготвяне на клавираното извлечение, преминавайки първоначално през дословно изписване на оркестровите гласове на четири петолиния като дирекцион.

П. И. Чайковски – Симфония № 1 „Зимние грезы“, G moll, откъс от първа част

The image displays a musical score for the first movement of Pyotr Ilyich Tchaikovsky's Symphony No. 1, "Winter Dreams," in G minor. The score is presented on four systems of staves. The first system includes the Flute (Fl.) and Violin I (Viol. I) parts. The second system includes the Violin I (Viol. I) and Violin II (Viol. II) parts. The third system includes the Viola (Viola) and Cello/Double Bass (Cello/Bass) parts. The fourth system includes the Violin I (Viol. I) and Violin II (Viol. II) parts. The score is marked with a dynamic of *p* (piano) and includes various musical notations such as slurs, accents, and articulation marks. The key signature is G minor, and the time signature is 3/4.

M. 6449 Г.

Тук има хармоничен фон в първи и втори цигулки, които свирят тремоло легато, като си разменят акордовите тонове. С този похват се получава по-мека звучност отколкото при свирене на повтарящи се шестнадесетини в двата гласа на цигулките.

Тази фактура е невъзможна да бъде изсвирена от пианото. Би могла да бъде представена като повтарящи се шестнадесетини на два гласа, но това е твърде трудно, а и твърде различно от авторовата идея. Затова в пианото е най-удобно да се изпише като разложен двуглас в шестнадесетини.

В първите два такта първи и втори цигулки свирят така наречения двоен щрих: всяка осмина се изпълнява като две шестнадесетини със същата височина на тона. В пианото този щрих не е обичаен и е труден. Тези два такта могат да бъдат представени като движение в осмини. Този двуглас би могъл също да се изсвири разложено и това по-естествено преминава към хармоничния фон, който започва от третия такт.

На шестия такт влизат две флейти в октава. Техният глас следва да се съчетае с движението в цигулките и при това в дясната ръка, тъй като в лявата трябва да се изпълни мелодичната линия във виолите. Съчетаването на линията във флейтите може да се прибави към фона в цигулките, като се изпусне долната октава на втората флейта.

На дванадесетия такт линията във флейтите слиза надолу по акордовите тонове и би попаднала в теситурата на хармоничния фон. Тук единственото решение е шестнадесетиновото движение да се поеме за този такт от лявата ръка, макар и в по-ниска теситура. На следващия такт движението отново следва да се върне в дясната ръка. По този начин мелодическите линии могат да бъдат изпълнени съвсем удобно и без промени.

Като принципно положение може да се направи заключението, че измененията следва да се правят във фона или в някакъв вид движение, което има второстепенна функция във фактурата. Те дават пулсация в малки нотни стойности и затова тяхната ритмика трябва да бъде запазена, като се търси начин да бъде отразена в клавирното извлечение.

П. И. Чайковски - Симфония № 1, g moll "Зимни грезы"

дирекцион (план - скица на оркестровите гласове)

7

13

2 17

П. И. Чайковски - Симфония № 1, g moll "Зимние грезы"

клавирно извлечение

22

27

32

37

2.6. Със следващия пример е показано изготвяне направо на клавирно извлечение. Дирекционът не е изписан, а се извършва мислено. Това е вече по-високо ниво на овладяване на техниката на изготвяне на клавирно извлечение.

Следват примери с различни видове оркестрова фактура и предложения за изготвяне на клавирни извлечения.

Оторино Респиги – Римски фонтани – *La fontana di Valle Giulia all'alba*

Фактурата се състои от четири плана:

- бас в контрабаси *divisi* в октава
- тригласни акорди във валдхорни
- фигурации в първи цигулки (*divisi* на три), втори цигулки (*divisi*) и виоли
- мелодическа линия в първи обой и виолончели в октава

При тази сложност на фактурата е ясно, че клавирият извлечение в много малка степен може дословно да представи партитурата. Спазвайки указаните по-горе принципи, могат да бъде направени два варианта:

Първи вариант на клавирно извлечение:

- фигурации само на един глас като разложени акорди в съответната ритмика – движение в шестнайсетини в дясната ръка на пианото;
- бас само в една октавова група и мелодическа линия, също само в една октавова група в лявата ръка.

Избегнато е удвояването в октава, както и акордите в трите валдхорни, които акорди са представени като разложени

Втори вариант на клавирно извлечение:

- мелодическа линия в дясната ръка само в една октавова група (по партията на първи обой)
- бас само в една октавова група и фигурации като разложени акорди в лявата ръка.

Оторино Респиги - Римски фонтани
La fontana di Valle Giulia all'alba

два варианта:

Andante mosso I.

Andante mosso II.

При следващия пример са дадени някои по-сложни промени в разположението на плановете от партитурата в клавирното извлечение, както и промени във фактурата на фигурациите: разложени акорди с комплементарен ритъм между баса и средните гласове в пианото със запазване на ритмиката:

Л. ван Бетовен – Струнен квартет оп. 18, № 6 – партитура

Quartett.

Beethoven, Op. 18. № 6.

Allegro con brio.

The image shows a page of a musical score for a string quartet. It features four staves: Violino I, Violino II, Viola, and Violoncello. The music is in G minor (two flats) and 4/4 time. The tempo is marked 'Allegro con brio'. The score includes dynamic markings such as *fp* (fortissimo piano), *p* (piano), and *pp* (pianissimo). The first system shows the beginning of the piece with a *fp* marking. The second system shows a *p* marking. The third system shows a *pp* marking. The page is published by Edition Peters, with the number 8184 and the page number 199.

Violino I.

Violino II.

Viola.

Violoncello.

Edition Peters. 8184 199

Л. ван Бетовен – Струнен квартет оп. 18, № 6 – клавирно извлечение

Бетовен - Струнен квартет опус 18, № 6, първа част

The first system of the piano arrangement features a treble and bass clef. The treble clef part begins with a half note G4, followed by a quarter note A4, and a quarter note Bb4. The bass clef part consists of a steady eighth-note accompaniment in the left hand, starting on G3 and moving up stepwise.

The second system starts with a measure number '5' above the treble clef. The treble clef part has a half note G4, followed by a quarter note A4, and a quarter note Bb4. The bass clef part continues the eighth-note accompaniment, with some chords in the right hand appearing in the lower register.

The third system begins with a measure number '9' above the treble clef. The treble clef part features a half note G4, followed by a quarter note A4, and a quarter note Bb4. The bass clef part continues the eighth-note accompaniment.

The fourth system starts with a measure number '11' above the treble clef. The treble clef part has a half note G4, followed by a quarter note A4, and a quarter note Bb4. The bass clef part continues the eighth-note accompaniment, ending with a double bar line.

Фактура, подобна на горното клавирно извлечение се среща често в литературата за пиано.

Търсенето на такива аналогии дава необходимите сръчности при изготвяне на клавирно извлечение.

Л. ван Бетовен Соната за пиано № 8, първа част:

Подобни случаи в клавирната литература с комплементарен ритъм на мелодичната линия и фигурациите изобилстват още от времето на Барока. Тук има и така нареченото скрито многогласие. Във фигурациите в началото на всяко време се подразбира шестнадесетина пауза и там встъпва тон от мелодическата линия. В случая е изписано като един глас, но би трябвало изпълнителят да вижда скритите гласове и да умее да ги разграничи чрез артикулация.

- Й. С. Бах – Прелюд в До минор от WTK – I том:

Примери, подобни на горния, дават ключови умения при изготвянето на клавирно извлечение, тъй като на пиано е трудно изпълнението на повтарящи се едни и същи по височина тонове в бързо темпо. Затова някои от тези тонове се заместват със съседни, както това е дадено в прелюда в До минор от Й. С. Бах.

Ето как би изглеждал примерът, изпълнен от струнни инструменти. В четвъртия такт разположението на средните гласове е променено от акустична гледна точка. Вторият вариант, с шестнадесетини паузи в началото на всяко време, дава по-добра възможност за открояване на крайните гласове.

3

Three systems of musical notation for measures 3 and 4. The first system is a treble clef with a key signature of two flats and a common time signature, containing a melodic line with eighth notes and rests. The second system is a treble clef with a key signature of two flats, containing a continuous eighth-note accompaniment. The third system is a bass clef with a key signature of two flats, containing a melodic line with eighth notes and rests. The fourth system is a bass clef with a key signature of two flats, containing a continuous eighth-note accompaniment.

5

Й. С. Бах - Прелюв в До минор из ДТII, II том (Б)

Two systems of musical notation for measures 5 and 6. The first system is a treble clef with a key signature of two flats and a common time signature, containing a melodic line with eighth notes and rests. The second system is a treble clef with a key signature of two flats, containing a continuous eighth-note accompaniment. The third system is a bass clef with a key signature of two flats, containing a continuous eighth-note accompaniment. The fourth system is a bass clef with a key signature of two flats, containing a melodic line with eighth notes and rests.

7

Two systems of musical notation for measures 7 and 8. The first system is a treble clef with a key signature of two flats and a common time signature, containing a melodic line with eighth notes and rests. The second system is a treble clef with a key signature of two flats, containing a continuous eighth-note accompaniment. The third system is a bass clef with a key signature of two flats, containing a continuous eighth-note accompaniment. The fourth system is a bass clef with a key signature of two flats, containing a melodic line with eighth notes and rests.

Още един пример за скрито многогласие в клавирната фактура, какъвто намира широко приложение при съставяне на клавирно извлечение от оркестрова партитура.

Л. ван Бетовен – Соната за пиано № 27, II част:

488

Nicht zu geschwind und sehr singbar vorzutragen
Non troppo vivace e cantabile assai

p dolce

cresc. *p*

Към горния пример е показан и дирекцион (план – скица) с фактура в три плана за въображаема оркестрова партитура:

Соната за пиано № 27

(като оркестрова скица)

Лудвиг ван Бетовен

Non troppo vivace e cantabile assai

При по-сложни случаи, когато е невъзможно да бъдат изсвирени точните тонове от фигурациите или част от тях, може да се прибегне до промяна на някои тонове със запазване на ритмиката и с използване на комплементарен ритъм при комбиниране с мелодичните гласове. Естествено, променените тонове трябва да бъдат част от хармонията.

Франц Шуберт – Симфония № 4, IV част – партитура:

Франц Шуберт – Симфония № 4, IV част – клавирно извлечение:

Allegro

Фр. Шуберт - Симфония № 4, IV част

В случая поставянето на безударни времена във фигурациите в лявата ръка на пианото значително улеснява изсвирването. Освен това, безударните времена дават възможност за по-ясно разграничаване на отделните планове; в случая – фигурациите и мелодичната линия.

Следващият пример (**Шуберт – Симфония № 5, първа част**) поставя още един проблем. Освен разлагането на акордите и използването на комплементарен ритъм с безударни времена във фигурациите, е необходимо да се изведе релефно диалогът между крайните гласове, в случая между първи цигулки, от една страна и виолончели и контрабаси в октава – от друга. Едно възможно решение е фигурациите от разложените акорди да се поставят в широко разположение, а мелодическата линия в баса – в октава, каквато е всъщност реалната звучност на виолончелите и контрабасите. Когато мелодическата линия е в горния глас, фигурациите отиват в лявата ръка и когато мелодическата линия е в баса, фигурациите отиват в дясната ръка. Това дава възможност за теситурно разграничение на мелодическата линия от фигурациите. Още повече че мелодическата линия се движи също по акордовите тонове, което - при поставяне на фигурациите в тясно разположение - би създавало впечатлението, че тя продължава тяхната линия и двата плана биха прозвучали като един и същи план.

Fünfte Symphonie

Schubert's Werke.

von

Serie 1. № 5.

FRANZ SCHUBERT.

Allegro.

(Sept. 1816.)

Flauto.
Oboi.
Fagotti.
Corni in B.
Violino I.
Violino II.
Viola.
Violoncello e Basso.

Клавирно извлечение:

Франц Шуберт - Симфония № 5, I част

Allegro (от петия такт)

5

9

13

Следващият пример показва разлагане на бързо повтарящи се шестнадесетини в клавирното извлечение от двуглас в партитурата. Заедно с това се променя разположението на гласовете, за да могат да бъдат разпределени между двете ръце на пианото:

Дмитрий Шостакович – струнен квартет № 7, I част – партитура

Откъсът е от втората тема.

95

5

First system of musical notation, featuring a grand staff with four staves. The top staff contains rests and dynamic markings. The second and third staves contain rhythmic patterns. The bottom staff contains a melodic line. The system concludes with a repeat sign.

Second system of musical notation, starting with a boxed measure number '6'. It continues the grand staff with rhythmic and melodic development across four staves.

Third system of musical notation, featuring dynamic markings: *p cresc.*, *cresc.*, *cresc.*, *cresc.*, *espress.*, *f*, *mf*, and *mf*. The notation includes complex rhythmic patterns and melodic lines across four staves.

Fourth system of musical notation, continuing the grand staff with rhythmic and melodic development across four staves.

Дмитрий Шостакович – струнен квартет № 7, I част – клавирно извлечение

Струнен квартет № 7, оп. 108

Дм. Шостакович

Allegretto ♩ = 120

Това е откъс от втората тема в първата част.

От горния пример се вижда, че фигурациите или движението като фон по акордовите тонове може да се представи разложено, но при задължително запазване на ритмическите стойности.

Възможно е да се поставят безударни времена във фигурациите, ако на това място (както в горния пример) има тон от баса или от мелодичната линия, но общият комплементарен ритъм трябва да се запази. Този похват улеснява изпълнението на пиано, а от друга страна дава възможност за порелефно изтъкване на баса или /и мелодическата линия.

При бързо движение на повече от два гласа (пасажи) в един и същи ритъм и при неудобство да бъдат изсвирени в темпо, някои от могат тях да бъдат редуцирани (обикновено вътрешните). Следващият пример показва използването на този похват:

П. И. Чайковски Симфония № 6, IV част – партитура

202

ritenuto Andante (♩ = 80)

Fl.
Ob.
Cl.
Fg.
Cor.
Tbn.
Tbn.
e Tb.
Timp.
Vi.
Vle.
Vc.
Cb.

fff
zu 2 3
zu 2 fff 3
zu 2 fff 3
zu 2 fff 3
fff 4. gestopft
zu 2
fff 3
unis. v 3
fff
unis. v
fff 3
fff 3
fff

П. И. Чайковски Симфония № 6, IV част – клавирно извлечение

П. И. Чайковски - Симфония № 6, IV част

При използването на тремоло вибрато и двоен щрих при струнните инструменти трябва да се търси решение, при което в клавирното извлечение пианото трябва да звучи най-близко до оригинала в оркестъра. На първо място това трябва да бъде съобразено с темпото; тоест дали тремолото вибрато се възприема като пулсация или по-скоро като тембър. Следващият пример може да се причисли по-скоро към тремоло вибрато, което дава пулсация. Тогава гласовете в хармоничния фон следва да бъдат представени в пианото като разложен двуглас, триглас и четириглас.

Хармоничният фон в клавирното извлечение е разположен една октава по-ниско от оригинала в партитурата, тъй като попада в една и съща теситура с мелодичната линия в първия кларинет.

Феликс Менделсон – Бартолди – Симфония № 3, II част, партитура -
ОТКЪС

Vivace non troppo. ♩ = 128. **II**

The musical score is arranged in a system of staves. The top two staves are for the first and second violins. The third staff is for the first violas, marked 'in B.'. The fourth staff is for the first cellos, marked 'in C.'. The fifth and sixth staves are for the first and second basses, marked 'in F.'. The seventh staff is for the first tenors, marked 'in D.'. The eighth staff is for the first basses, marked 'in F. C.'. The ninth and tenth staves are for the piano, with 'arco' markings and dynamic instructions like 'pp', 'cresc.', and 'dim.'. The eleventh and twelfth staves are for the first and second basses.

The image shows a musical score for piano and violin. The score is written on a grand staff with two systems. The first system consists of a treble clef staff (violin) and a grand staff (piano). The second system also consists of a treble clef staff (violin) and a grand staff (piano). The piano part is marked with *pp* (pianissimo) and *assai leggiero e staccato* (very light and staccato). The violin part is marked with *pp* and *sempre pp* (always pianissimo). The score is in 2/4 time and features a key signature of one sharp (F#).

pp *assai leggiero e staccato* *sempre pp*

pp *assai leggiero e staccato* *sempre pp*

pp *assai leggiero e staccato* *sempre pp*

Феликс Менделсон – Бартолди – Симфония № 3, II част, клавирно
извлечение – откъс

The image shows a piano score for the second movement of Felix Mendelssohn's Symphony No. 3, Op. 56, by Bartolomeo Bortolotti. The score is in 2/4 time with a tempo marking of quarter note = 126. It is in the key of B-flat major. The first system (measures 1-4) features a treble clef with a whole rest in the first measure, followed by eighth-note patterns. The bass clef has a steady eighth-note accompaniment. The second system (measures 5-8) continues the melodic and accompanimental patterns, with a measure rest in the fifth measure of the second system.

В следващия откъс цигулките (първи и втори) свирят в двоен щрих. За клавирното извлечение има три варианта:

Франц Шуберт – Симфония № 8, h moll, I част, партитура, откъс

Symphonie h moll

Unvollendete

Franz Schubert, Op. posth.
(1797-1828)

Allegro moderato

2 Flauti

2 Oboi

2 Clarinetti in A

2 Fagotti

2 Corni in D

2 Trombè in E

1. 2.
3 Tromboni

3.

Timpani in H-Fis

Violino I

Violino II

Viola

Violoncello

Contrabasso

10

Ob.

Cl.

Vl.

Vla.

Vc.
e Cb.

1.

pp

Ob.

Cl.

Vl.

Vla.

Vc.
e Cb.

- При първия вариант в дясната ръка на пианото са дадени в двуглас дословно партиите на първи и втори цигулки. Това повторение на едни и същи по височина тонове в шестнадесетини е твърде неудобно за свирене на пиано

- При втория вариант в дясната ръка на пианото е даден двугласът на първи и втори цигулки разложено. Това е значително по удобно
- При третият вариант в дясната ръка на пианото е избегнат двойният щрих. Движението става осминово. Това е също съвсем удобно, а и по-достоверно с оркестровия оригинал, тъй като в случая двойният щрих не е толкова носител на шестнадесетинова пулсация, а има по-скоро тембров и щрихов ефект.

Франц Шуберт - Симфония № 8, h moll, I част, клавирно извлечение (1)

The image displays a piano reduction of the first movement of Franz Schubert's Symphony No. 8 in A minor. The score is written for piano and consists of four systems of music. The first system shows the initial measures, with the right hand playing a melodic line and the left hand providing harmonic support. The second system begins at measure 9, featuring a more active right hand with sixteenth-note patterns. The third system starts at measure 12, continuing the melodic and harmonic development. The fourth system begins at measure 15, showing further complexity in the right hand's texture. The score is set in A minor (two sharps) and 3/4 time.

18 Франц Шуберт - Симфония № 8, h moll, I част, клавирно извлечение (2)

Musical score for measures 18-25. The score is in G minor (two sharps) and 3/4 time. The right hand is mostly silent, with rests. The left hand plays a series of chords and single notes, including a long note in the final measure.

26

Musical score for measures 26-28. The right hand plays a continuous eighth-note melody. The left hand provides a steady accompaniment of chords.

29

Musical score for measures 29-31. The right hand features a more active melody with some rests. The left hand continues with the accompaniment.

32

Musical score for measures 32-34. The right hand has a melodic line with some rests. The left hand plays chords and single notes.

Франц Шуберт - Симфония № 8, h moll, I част, клавирно извлечение (3)

35

Measures 35-43 of the piano extraction. The score is in G minor (two sharps) and 3/4 time. The right hand is mostly silent, with some chords appearing in measures 38-43. The left hand plays a steady eighth-note accompaniment with some melodic lines.

44

Measures 44-47 of the piano extraction. The right hand plays a melodic line with eighth notes and some rests. The left hand continues with the eighth-note accompaniment.

48

Measures 48-51 of the piano extraction. The right hand has more active melodic lines with eighth notes and some rests. The left hand continues with the eighth-note accompaniment.

Следващите три примера от тази глава са твърде необичайни, но много съществени и показателни. Това е клавирно извлечение на Концерт за виолончело и оркестър № 2 от Дмитрий Шостакович, което авторът сам е изработил. Това не е единственият случай на инструментален концерт, където той сам си прави клавирното извлечение и затова заслужава особено внимание. Явно е, че клавирното извлечение е предназначено най-вече като помощ на солиста при разучаването на партията на виолончелото. Интересното тук е как Шостакович се справя с въпроса с отразяването на ударните инструменти с неопределена височина и арфата

в клавирното извлечение, когато тези инструменти имат самостоятелен ритмичен профил и липсата им би създала празнота.

Този проблем още от първата половина на двадесетото столетие с ударни инструменти с неопределена височина, които свирят в отделен, самостоятелен план и намирането на решение при изготвяне на клавирно извлечение, изисква специално внимание и правилно тълкуване на партитурата. Той е на предела, от който вече създаването на клавирно извлечение става все по-невъзможно или в най-добрия случай – крайно компромисно. Възможно ударните инструменти да бъдат изписани на отделни линии (една, три, пет) над партията на пианото с указание за следене на тези партии, тъй като не е възможно да бъдат изпълнявани от пианиста.

Дмитрий Шостакович – Концерт за виолончело и оркестър № 2, I част, партитура

The image shows the first system of a musical score for the first movement of Dmitri Shostakovich's Concerto for Cello and Orchestra No. 2. The score is written for two staves: Cassa (Cassidy) and V-c. solo (Cello solo). The Cassa staff is a single line with a key signature of one flat and a 4/4 time signature. The V-c. solo staff is a single line with a key signature of one flat and a 4/4 time signature. The V-c. solo staff has a measure number of 193 at the beginning. The V-c. solo staff has markings for pizz. (pizzicato) and arco (arco). The V-c. solo staff has a measure number of 198 at the beginning. The V-c. solo staff has markings for pizz. and arco. The V-c. solo staff has a measure number of 27 in a box at the beginning. The V-c. solo staff has markings for pizz. and arco.

The first system of the score covers measures 193 to 198. It features five staves: Flute (Fag.), Cassa (Cassa), Violoncello solo (V-c. solo), Violoncello (V-c.), and Contrabasso (C-b.). The Flute part begins with a first ending bracket (I) over measures 193-198. The Cassa part has a dynamic marking of *mf*. The Violoncello solo part starts at measure 193 and includes *pizz.* and *arco* markings. The Violoncello part has a *dim.* marking. The Contrabasso part starts at measure 198 with a *f dim.* marking. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

**Дмитрий Шостакович – Концерт за виолончело и оркестър № 2, I част,
авторово клавирно извлечение**

Ударите на големия барабан са представени в клавирното извлечение като
кльстери в лявата ръка на пианото.

The piano transcription shows the Violoncello solo part on the upper staff and the piano accompaniment on the lower staff. The Violoncello part includes *arco* and *pizz.* markings. The piano accompaniment features a series of eighth-note chords in the left hand, marked with a circled '8' and *pizz.* (pizzicato). The right hand of the piano part has a melodic line with slurs and accents.

Musical score for Violoncello and Piano, measures 27 and 28. The score is written in G major and 4/4 time. Measure 27 shows the cello playing a melodic line with a fermata, while the piano provides harmonic support with octaves. Measure 28 features a dynamic shift from *mf* to *f* and includes performance instructions for *pizz.* and *arco*. The piano part includes a *dim.* marking.

Дмитрий Шостакович – Концерт за виолончело и оркестър № 2, II част, партитура

Musical score for Violoncello solo, measures 181-184. The score is written in G major and 4/4 time. The cello part features a melodic line with a fermata at the end of measure 181. The score includes a *181* marking at the beginning of the first measure.

The image shows a musical score for the second part of the concerto. It includes staves for strings (Sll., Arpe, V-ni I, V-ni II, V-le) and a solo cello (V-c. solo). The solo cello part features a prominent glissando in the first two measures, indicated by a wavy line and the word "gliss.". The string parts are marked with "arco" and "mf". The page number "186" is visible at the bottom left of the V-le staff.

Дмитрий Шостакович – Концерт за виолончело и оркестър № 2, II част, авторово клавирно извлечение

Тук глисандото на арфата е заменено с четири шестнадесетини, които се предават от лявата на дясната ръка, тъй като глисандото е във възходяща посока (тактове 1 и 6)

The image shows a musical score for the first and sixth measures of the concerto. It includes staves for strings (Sll., Arpe, V-ni I, V-ni II, V-le) and a solo cello (V-c. solo). The solo cello part features a prominent glissando in the first two measures, indicated by a wavy line and the word "gliss.". The string parts are marked with "arco" and "mf". The page number "186" is visible at the bottom left of the V-le staff.

Musical score for a piano piece, measures 928-931. The score is written for a grand piano and consists of three staves: a single treble clef staff at the top, and two staves for the piano (treble and bass clefs) at the bottom. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The music features a complex rhythmic pattern with many sixteenth and thirty-second notes. A dynamic marking of *f* (forte) is present in measure 931. The number 9281 is printed below the piano staves.

Дмитрий Шостакович – Концерт за виолончело и оркестър № 2, III част, партитура – кодата на концерта.

Musical score for the finale of Shostakovich's Violin Concerto No. 2, measures 470-473. The score is for a woodwind and percussion ensemble. It includes staves for Legno (woodwinds), T-tom (snare drum), T-ro (tom-toms), Sil. (silymbus), V-c. solo (viola solo), and C-b. (contrabass). The woodwinds play a rhythmic pattern of quarter notes. The snare drum and tom-toms play a complex rhythmic pattern. The viola solo part is marked *mf* (mezzo-forte) and features a melodic line. The contrabass part is marked *470* and plays a rhythmic pattern. The number 189 is printed in the top right corner.

Musical score for the finale of Shostakovich's Violin Concerto No. 2, measures 474-477. The score is for a woodwind and percussion ensemble. It includes staves for Legno (woodwinds), T-tom (snare drum), T-ro (tom-toms), Sil. (silymbus), V-c. solo (viola solo), and C-b. (contrabass). The woodwinds play a rhythmic pattern of quarter notes. The snare drum and tom-toms play a complex rhythmic pattern. The viola solo part is marked *mf* (mezzo-forte) and features a melodic line. The contrabass part is marked *474* and plays a rhythmic pattern. The number 189 is printed in the top right corner.

Legno

T-tom

T-ro

Sil.

V-c. solo

C-b.

478

Legno

T-tom

T-ro

V-c. solo

Archí

481

113

p

p

(pizz.)

mp

Legno

T-tom

T-ro

Sil.

V-c. solo

C-b.

486

mf

Дмитрий Шостакович – Концерт за виолончело и оркестър № 2, III част, авторово клавирно извлечение

Партиите на ударните инструменти дървено блокче, том-том и малък барабан са предадени чрез движение по акордовите тонове Сол и Ре. Спазено е същото комплементарно ритмично движение в шестнадесетини. Тоновите са дадени в разложени октави за удобство на изпълнението.

The first system of the musical score consists of three staves. The top staff is for the cello, marked 'arco', and contains a melodic line with a glissando ('gliss.') and a mezzo-forte ('mf') dynamic. The middle and bottom staves are for the piano, showing chordal accompaniment with some slurs and a 's' marking at the beginning of the bottom staff.

The second system of the musical score consists of three staves. The top staff is for the cello, marked 'p' (piano), and contains a melodic line with a slur. The middle and bottom staves are for the piano, showing chordal accompaniment with a 's' marking at the beginning of the bottom staff. A box containing the number '113' is placed above the middle staff.

First system of a musical score. It consists of three staves: a bass staff at the top with a whole note chord and a slur, a treble staff in the middle with a continuous eighth-note melody, and a bass staff at the bottom with a steady eighth-note accompaniment. A dashed line with the number '8' is positioned between the top and middle staves.

Second system of the musical score, continuing the same musical material as the first system.

Third system of the musical score, continuing the same musical material as the first system.

Fourth system of the musical score. The treble staff continues its eighth-note melody for the first two measures, then rests. The bass staff continues its eighth-note accompaniment for the first two measures, then rests. A dynamic marking of *mp* (mezzo-piano) is placed above the treble staff in the third measure. A double bar line is at the end of the system.

2.7. Постепенно от средата на деветнадесетото столетие оркестровото писмо става все по-сложно поради няколко основни причини:

- навлизането на нови инструменти в групите на дървените, медните и ударните
- усъвършенстването на техническите и изразните възможности на дървените, медните и арфата
- увеличаване на състава на симфоничния оркестър с нарастване на ролята на медните и ударните и постепенно навлизане на нови ударни инструменти
- промяна на изразните средства и на композиционните техники

През двадесетия век композиционните системи, които използват голяма част от композиторите, също претърпяват промяна с линейното водене на оркестровите гласове – така наречената свободна полифония. Освен това характеристиките на звука като тембърът, амплитудата на плътността и динамиката, както и напрежението на тона, стават съществени елементи от партитурата със собствена роля в изграждането на архитектурата. Като се прибави и използването на някои новопоявили се похвати като алеаторика, сонористика, поантилизъм, бруитистика, както и честата смяна на размерите – включително и с промяна на единицата мярка и използването на сложни ритмични фигури с особено деление (квинтоли, септимоли, новемоли, ундецимоли и т. н.) - всичко това неизбежно води към затруднение на четенето на партитурите и още повече – към изготвяне на клавирно извлечение и изпълнението им на пиано или друг клавишен инструмент. Голяма част от композициите през двадесетия век и двадесет и първия век стават изключително трудни, а някои – и напълно невъзможни изпълнение на пиано.

Андре Жоливе (1905-1976) – Концерт за виолончело, струнен квартет и струнен оркестър № 2

ВТОРОЙ КОНЦЕРТ ДЛЯ ВИОЛОНЧЕЛИ

Андре ЖОЛИВЕ
1966

QUINTETO

Allant $\text{♩} = 63$ [Andante]

Violoncello concertato

Violino solo I con sord. *ppp*

Violino solo II con sord. *ppp*

Viola sola con sord. *ppp*

Violoncello solo con sord. *ppp*

Contrabasso solo con sord. *ppp*

ORCHESTRA

Allant $\text{♩} = 63$ [Andante] (senza sord.)

Violini I *ff* *fff*

Violini II *ff* *fff*

Viole *ff* *fff*

Violoncelli *ff* *fff*

Contrabassi *ff* *fff* sul Do

Piano *ff* *fff* *ppp*

c 2595 κ

4.

Musical score for V-c. conc. and Soli sections. The V-c. conc. part features a melodic line with dynamics *p*, *sf*, and *cresc.*, and includes triplets and a 7-measure rest. The Soli section consists of five staves with dynamics *pppp* and *gl.*. The Orch. section is currently empty.

Musical score for Piano section, showing accompaniment for the V-c. conc. part with dynamics *pppp*.

The musical score is divided into three main sections: V-c. conc., Soli, and Orch. The V-c. conc. section features a complex melodic line with triplets and a dynamic marking of *mf*. The Soli section consists of five staves, each with a triplet and dynamic markings of *fpp* and *mfpp*. The Orch. section includes a piano part with a *ppp* dynamic and a *poco rit.* instruction. The score is written in 4/4 time and includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

6 **1** a tempo

V-c.
contc.

Soli

Orch.

P. o.

с 2595 к

Detailed description of the musical score: This page contains a musical score for section 6, starting with a first ending bracket labeled '1' and the tempo marking 'a tempo'. The score is divided into three systems, each with five staves. The first system is for the vocal soloists (V-c. contc. and Soli), featuring two vocal staves and three accompaniment staves. The vocal parts begin with a half note followed by a quarter rest, then continue with a melodic line. Dynamics include *pp*, *f*, and *ppp*. The second system is for the orchestra (Orch.), including a piano (P. o.) and string parts. It features a complex rhythmic pattern with triplets and sixteenth notes, with dynamics ranging from *ffp* to *fff*. The third system continues the orchestral accompaniment, with the piano part showing dynamic shifts between *fff* and *f ppp*. The score concludes with various articulation marks like accents and slurs, and a final dynamic marking of *ppp*.

Партитурата е отпечатана заедно с клавирно извлечение, чийто автор не е отбелязан. Дори от краткия откъс е видно е, че това клавирно извлечение е изключително трудно за свирене, а и на някои места, като например на четвъртата страница, липсват гласове от партитурата, защото просто не е възможно да бъдат включени. Дадени са два гласа, които представляват най-малките нотни стойности от движението в струнния оркестър, които скачат от една оркестрова партия на друга. Възможно е това извлечение да е предназначено по-скоро за следене на движението в струнния оркестър и в струнния квартет, което да ориентира солиста по време на репетиционния процес в сложната фактура. За такова намерение говорят и някои вертикали, които е невъзможно да бъдат обхванати при изпълнение на пиано поради големите интервали.

Друг подобен случай е с клавирното извлечение на **Концерт за цигулка и оркестър № 2** от Бела Барток

The image shows a musical score for a piano reduction of a concerto. It consists of five staves: a single treble clef staff at the top, followed by a grand staff (treble and bass clefs), and a single bass clef staff at the bottom. The music is in 3/4 time. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings. The piano part is marked 'sempre staccato'. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

B. & H. 8296

Изписано е на две и на три петолиния, но е невъзможно за свирене на пиано, поради големия брой гласове и поради това, че гласовете следват разположението си в оркестъра. Явно е, че това клавирно извлечение е предназначено по-скоро за следене на оркестъра заедно с разучаването на соловата партия.

В голяма част от съвременната симфонична литература, за които вече бе споменато, че изпълнението на пиано и изготвянето на клавирно извлечение е напълно невъзможно, в това число – и изпълнение на две пиана и извлечение за две пиана, се обуславя от няколко причини:

- голям брой гласове
- разположението на гласовете е невъзможно да бъде спазено, а ако има възможност за промяна, то тази промяна води до съвсем друго гласоводене и друга звучност, губят се характерни черти на съответния стил
- използване на алеаторна и сонористична техника

Няколко примера:

Игор Стравински – балета „Жар птица“

26

Picc.

Fl.

Ob.

C. ingl.

Cl. p.

Cl.

Cl. b.

Fag.

Cel.

Arpa I

Arpa II

Arpa III

V-ni I

V-ni II

V-le

V-c.

C-b.

30751

Димитър Тъпков – Ламенто

20

2 Fl.

Picc.

2 Ob.

Cor. ingl.

2 Cl. C

Cl. b.

2 Fg.

Cig.

6 Cr.
a2.
a2.
(Senza sord.)

3 Tr.

3 Trb.
e Tb.

Vibr.

20

1

2

3

Vnl I div.

4

5

6

7

Vnl II

Vle

Vc.

Cb.

35

21

2 Fl.
Picc.
2 Ob.
C. ingl.
2 Cl.
Cl. b.
2 Fg.
Cf.
6 Cr.
Vibr.

21

Vni I div. 4
1
2
3
4
5
6
7

Vni II div. 4
1
2
3
4
5
6

Vie.
Vc.
Cb.

36

mp modo ord.
mp
modo ord.
a punta d'arco
modo ord.
mp a punta d'arco
modo ord.
a punta d'arco mp
modo ord.
a punta d'arco mp
modo ord.
mp

Все пак, за да се достигне до запознаване с характерните особености на оркестровата музика от последните сто години, е необходимо като първоначално условие овладяването на свиренето и четенето на класически партитури. Това дава много добра основа към намиране на подход и прочитане на партитурите от втората половина на деветнадесетия век до наши дни.